

УДК 343

Т. Ковальова

TERRITORIAL SCOPE OF THE LAW ON CRIMINAL RESPONSIBILITY IN SPACE

Т.І. Ковальова

*викладач кафедри кримінального права,
кримінології, цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»*

ТЕРИТОРІАЛЬНА ДІЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ПРОСТОРИ

Постановка проблеми. Питання, що стосуються територіальної дії закону про кримінальну відповідальність у просторі, мають істотне значення для теорії кримінального права та правозастосовної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами, що стосуються територіальної дії закону про кримінальну відповідальність у просторі, займалися такі вчені, як: В.І. Борисов, А.І. Бойцов, Є.В. Благов, А.І. Ільїна, Я.М. Брайнін, А.Г. Князев, Р.Р. Хаснутдінов та інші. Проте належне дослідження територіальної дії закону про кримінальну відповідальність у просторі до цього часу відсутнє.

Мета статті полягає у з'ясуванні територіальної дії закону про кримінальну відповідальність у просторі за українським законодавством і правом.

Основні результати дослідження. Перед тим, як перейти до аналізу задекларованої нами проблеми, необхідно з'ясувати зміст такого поняття, як «принцип». Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує це поняття таким чином: «...Правило покладене в основу діяльності якої-небудь організації... Основне вихідне положення... Особливість покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось...» [1, с. 1125]. «Сучасний словник іноземних слів» це поняття пояснює так: «лат. *principium* — основа, начало — 1) центральне пояснення, особливість покладена в основу створення або здійснення чого-небудь; 2) внутрішнє переконання, погляд на речі, які зумовлюють норми поведінки...» [2, с. 561]. Натомість Ю.О. Волошин під терміном «принцип» розуміє «...(франц. *principe*, від лат. *principium* — начало, основа) — Осн. засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, заг. значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутр. і міжнар. права, політичної, державної чи громадської організації...» [3, с. 110]. Іншими словами, це правило покладене в основу діяльності органів кримінальної юстиції України щодо дії (поширення) закону про кримінальну відповідальність.

Виходячи з цього, сутність територіальної дії закону України про кримінальну відповідальність у просторі відображено в ч. 1 ст. 6 КК України, де зазначено, що особи, які вчинили злочини на території України, підлягають кримінальній відповідальності за цим Кодексом [4]. Територіальний принцип передбачає легалізацію положень ст. 2 Конституції України, згідно з якою суверенітет України поширюється на всю її територію (це свідчить про те, що територіальний принцип впливає із суверенітету держави, влада якої поширюється на всю її територію) [5]. Це один із принципів міжнародного права, на якому базується в наш час дія українського закону про кримінальну відповідальність у просторі. Це положення потребує з'ясування значення терміна «суверенітет», який означає: «-у, ч. 1. Незалежність і самостійність держави в її зовнішніх і внутрішніх справах...» [1, с. 1410]; 3) «...(нім. *Souveränität*, від франц. *Souveraneta*, первісно-вершина, верховна влада, з лат. *superus* – верхній) – повнота влади держави, її незалежність від ін. держав у внутр. і зов. політиці. Є одним з принципів міжнарод. права, закріплений у Статуті ООН, ряді міжнарод. договорів і декларацій. Це визначена і невід'ємна якість держави, що відображає її верховенство на своїй території та незалежність (самостійність)... у міжнародних відносинах... У міжнарод. праві термін «суверенітет» уживається у зв'язку з правосуб'єктністю держави, в нац. пов'язується... з процесом і результатами владарювання, здійснюваного держ. органами і посадовими особами...» [6, с. 684–684]. Тому можна стверджувати, що встановлення державою своїх владних повноважень стосовно осіб, які знаходяться на її території, нерозривно зв'язано з поняттям суверенітету. У цьому сенсі К.Л. Акоев стверджує, що застосування закону місця вчинення злочину є невід'ємним правом держави, що базується на принципі державного суверенітету, здійснювати кримінальну юрисдикцію у межах своєї території [7, с. 46]. Це ще раз переконує нас у тому, що державний суверенітет слід визначити як виключну властивість держави бути такою організацією володарювання, яка вільно і самостійно представляє свої інтереси на міжнародній арені і приймає рішення, які мають визначальний характер всередині країни і поширюються на всю його територію [8, с. 11]. Один із проявів суверенітету держави є встановлення нею своєї кримінальної юрисдикції на власній території [9, с. 47]. Про це переконливо наголошує А.І. Бойцов «притягнення осіб до кримінальної відповідальності за законом місця вчинення злочину виражає територіальний за своєю суттю характер державного суверенітету» [10, с. 21]. У цьому сенсі також слід погодитися з А.Г. Князевим, який звертає увагу на те, що поширення державою своєї кримінальної юрисдикції на власну територію обумовлено тим, що всі особи, які знаходяться в державі, включаються в існуючі в ній суспільні відносини і, вчиняючи злочин, завдають шкоду суспільним відносинам цієї держави [11, с. 11].

З метою поглибленого з'ясування терміна «юрисдикція» його суті й обсягу долучимося до їх дослідження. Так, у міжнародному праві при визначенні дії закону про кримінальну відповідальність у просторі використовують поняття «юрисдикція». У вітчизняній кримінально-правовій і міжнародно-правовій науках протягом значного періоду часу пропонувалися різні визначення «юрисдикції»: 1) Б.М. Клименко пояснював «юрисдикцію» як

компетенцію судів з розгляду кримінальних, цивільних справ [12, с. 8]; 2) Л.М. Галенська під юрисдикцією розуміє складне правове явище, яке включає правозастосовну діяльність державних органів, дію норм права в просторі і за колом осіб, охоплює застосування, дотримання і використання норм права [13, с. 36 – 37]; 3) І.І. Лукашук, А.В. Наумов розкривають юрисдикцію як прояв державного суверенітету [14, с. 38]; 4) Л.В. Иногамова-Хегай вважає, що юрисдикція – це правозастосовна діяльність державних органів, область дії державної влади [15, с. 83]; 5) А.І. Бойцов наполягає на тому, що під юрисдикцією слід розуміти державний суверенітет, який означає прояв вищої влади державних органів у сфері законодавчої, судової і виконавчої [16, с. 138 – 139]; 6) «Украинский Советский Энциклопедический Словарь» термін «юрисдикція» трактує як «(лат. Jurisdictio – судопроизводство) – предусмотренная законом или др. правовым актом правомочность гос. органа решать правовые вопросы, юрид. споры» [17, с. 743]; 7) «Правозастосовство: словник термінів; за ред. В.Г. Гончаренка пояснює термін «юрисдикція» як «(лат. Jurisdictio – судочинство, від Jus – право і dictio – виголошення) – встановлені законом (чи якимось іншим нормативним актом) повноваження відповідних державних органів розв'язувати правові спори і вирішувати справи про правопорушення, тобто давати оцінку діям особи чи іншого суб'єкта права з погляду їх правомірності, вдаватися до юридичних санкцій стосовно правопорушників. Ю. визнається залежно від... виду й характеру справи, що розглядається, її територіальної належності, осіб, які беруть участь у справі. Ю. – це також сфера відносин, на яку поширюються вказані вище повноваження» [18, с. 617]; 8) «Популярна юридична енциклопедія» тлумачить термін «юрисдикція» наступним чином: «[лат. Jurisdictio, від Jus (Juris)– право + dico – проголошую] – 1) компетенція судових органів щодо розгляду цивільних, кримінальних та ін. справ, коло справ, які даний суд має право розглядати і вирішувати; 2) коло питань, що відносяться до ведення держави або державної установи» [19, с. 524 – 525]; 9) О.Г. Румянцев, В.М. Румянцев стверджують, що термін «юрисдикція» означає «(лат. Jurisdictio – судопроизводство, от Jus – право и dico – говорю) – установленная законом (или иным нормативным актом) совокупность полномочий соответствующих гос. органов разрешать правовые споры и решать дела о правонарушениях, т. е. оценивать действия лиц или иного субъекта права с точки зрения их правомерности, принимать юридические санкции к правонарушителям. Ю. определяется в зависимости от вида и характера разрешаемых дел (преступления и проступки, имущественные споры и т. д.), территориальной их принадлежности, от участвующих в деле лиц. Под Ю. понимается также сфера отношений, на которую распространяются характеризующие выше правомочия» [20, с. 357].

Аналіз термінів «суверенітет», поглядів фахівців щодо розуміння поняття «юрисдикція» та «кримінальна юрисдикція» дає нам можливість погодитися з думкою вчених, які розуміють юрисдикцію як прояв верховенства державної влади у всіх сферах. Це свідчить про те, що розуміння юрисдикції тільки як правозастосовної діяльності державних органів необґрунтовано звужує обсяг і суть поняття, що нами аналізується.

У наукових дослідженнях виділяють різні види юрисдикції: 1) за предметом регулювання називають кримінально-правову, цивільно-правову, міжнародно-правову та інші види юрисдикції; 2) за характером влади — законодавча, судова, виконавча; 3) за обсягом дії — повна та обмежена; 4) за дією в просторі — територіальну та екстериторіальну [25, с. 36–37; 14, с. 38; 16, с. 101–102; 21, с. 70–71].

Законодавчу юрисдикцію в юридичних джерелах розуміють як здатність держави встановлювати правила поведінки і вимагати їх дотримання [16, с. 102]. Натомість судова юрисдикція передбачає можливість кримінального переслідування осіб, винних у вчиненні злочину і застосування до них відповідних мір впливу [21, с. 70]. Виконавча юрисдикція означає реалізацію (виконання) державних мір примус [16, с. 102]. Це свідчить про те, що при дії закону про кримінальну відповідальність у просторі застосовується юрисдикція за ознакою характеру влади (при цьому можуть бути задіяні всі види юрисдикції). Важливо також погодитися з тим, що повна юрисдикція передбачає здатність держави встановлювати правила поведінки і вимагати їх безумовного дотримання всіма законними засобами [9, с. 47]. У той же час обмежена юрисдикція ґрунтується на здатності держави встановлювати правила поведінки, але при цьому держава обмежена у використанні конкретних способів і засобів, що забезпечують їх дотримання [16, с. 102].

Аналіз існуючих джерел дає нам підстави стверджувати, що кримінально-правова юрисдикція може бути як повною, так і обмеженою. Ці види юрисдикції ґрунтуються на нормах Конституції України та міжнародного кримінального права. Згідно з міжнародно-правовими актами держава здійснює повну юрисдикцію у межах своєї території і у відкритому міжнародному просторі (нейтральному морі і повітряному просторі над ним, а також космосі та Антарктиді) і обмежену — на континентальному шельфі, у виключній (морській) економічній зоні, а також відносно власних громадян, які знаходяться на території іноземної держави.

За дією у просторі виділяють територіальну та екстериторіальну юрисдикцію. Виходячи з предмета нашого пошуку, ми будемо досліджувати лише територіальну юрисдикцію. Означена юрисдикція передбачає поширення державної влади України на всіх осіб, що знаходяться на його території (це повна юрисдикція).

З територіальною юрисдикцією пов'язаний територіальний принцип і принцип дипломатичного та інших імунітетів, а з екстериторіальною юрисдикцією — інші принципи дії закону у просторі [21, с. 73].

Територіальний принцип, як свідчать вивчені джерела, завжди домінував при вирішенні питань про кримінальну відповідальність осіб, що вчинили злочини. Застосування цього принципу відстоював Н.М. Корнуков, який стверджував, що «жодна держава не може встановлювати законів для чужої території» [22, с. 27]. Такої ж позиції дотримувався й Н.Д. Сергієвський [23, с. 338].

Згідно з ч. 1 ст. 6 КК України, особи, які вчинили злочини на території України, підлягають кримінальній відповідальності за цим Кодексом [4]. До них відносяться громадяни України, іноземні громадяни, а також особи без

громадянства. Іноземними громадянами визнаються особи, які не є громадянами України та які мають докази наявності громадянства (підданства) іноземної держави [24]. Натомість особами без громадянства (апатридами) є особи, яких жодна держава відповідно до свого законодавства не визнає своїм громадянином (тобто не мають доказів наявності у них громадянства іншої держави) [24].

За приписами, закріпленими в ч. 2 ст. 6 КК України, злочин визнається вчиненим на території України, якщо його було почато, продовжено, закінчено або припинено на території України [4]. Це означає, що названий припис закону охоплює як випадки вчинення всього суспільно небезпечного діяння на території України, так і випадки вчинення діяння на території інших держав [26, с. 64]. Злочин слід вважати вчиненим також на території України, якщо він підготовлений за її межами, а дії, що його утворюють, початі або вчинені на її території, або якщо суспільно небезпечне діяння було почато чи вчинено поза межами України, а закінчено чи суспільно небезпечні наслідки настали на території держави Україна [26, с. 64–65].

Відповідно до ч. 3 ст. 6 КК України, злочин визнається вчиненим на території України, якщо його виконавець або хоча б один із співучасників діяв на території України [4]. Тобто злочин належить вважати вчиненим на території України, якщо організаційна діяльність, підмовництво, пособництво були здійснені за кордоном, а виконавець діяв на території України, а також і навпаки, коли той чи інший співучасник діяв в Україні, а виконавець злочину вчинив виконання злочину за кордоном [26, с. 65].

Територіальний принцип чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі вимагає з'ясування, що таке територія України. Поняття «територія України» визначається на підставі норм конституційного права України і міжнародного права, зокрема, відповідно до Закону України «Про державний кордон України» від 4 листопада 1991 року [27]. Ст. 1 цього Закону свідчить, що: «Державний кордон України є лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України — суші, вод, надр, повітряного простору» [27]. Державний кордон України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, встановлюється: 1) на суші — по характерних точках і лініях рельєфу або ясно видимих орієнтирах; 2) на морі — по зовнішній межі територіального моря України; 3) на судноплавних річках — по середині головного фарватеру або тальвегу річки; на несудноплавних річках (ручаях) — по їх середині або по середині головного рукава річки; на озерах та інших водоймах — по прямій лінії, що з'єднує виходи державного кордону України до берегів озера або іншої водойми. Державний кордон України, що проходить по річці (ручаю), озеру чи іншій водоймі, не переміщується як при зміні обрису їх берегів або рівня води, так і при відхиленні русла річки (ручаю) в той чи інший бік; 4) на водосховищах гідровузлів та інших штучних водоймах — відповідно до лінії державного кордону України, яка проходила на місцевості до їх заповнення; 5) на залізничних і автодорожніх мостах, греблях та інших спорудах, що проходять через прикордонні ділянки судноплавних і несудноплавних річок (ручаїв), — по середині цих споруд або по їх технологічній осі, незалежно від проходження державного кордону України на воді (ст. 3 Закону) [27].

До території України відноситься: 1) суша, море, річки, озера та інші водойми, надра землі в межах кордону України, а також повітряний простір над сушею і водним простором, у тому числі і над територіальним морем (це твердження випливає з приписів ст. 1 цього Закону). Сухопутна територія України включає в себе материкову частину держави і острови в межах Державного кордону. До водної території відносяться внутрішні і територіальні води. До територіального моря України належать прибережні морські води шириною 12 морських миль, відлічуваних від лінії найбільшого відпливу як на материку, так і на островах, що належать Україні, або від прямих вихідних ліній, які з'єднують відповідні точки. Географічні координати цих точок затверджуються в порядку, який встановлюється Кабінетом Міністрів України. В окремих випадках інша ширина територіального моря України може встановлюватись міжнародними договорами України, а при відсутності договорів – відповідно до загальновизнаних принципів і норм міжнародного права (ст. 5 цього Закону). До внутрішніх вод України належать: а) морські води, розташовані в бік берега від прямих вихідних ліній, прийнятих для відліку ширини територіального моря України; б) води портів України, обмежені лінією, яка проходить через постійні портові споруди, які найбільше виступають у бік моря; в) води заток, бухт, губ і лиманів, гаваней і рейдів, береги яких повністю належать Україні, до прямої лінії, проведеної від берега до берега в місці, де з боку моря вперше утворюється один або кілька проходів, якщо ширина кожного з них не перевищує 24 морських миль; г) води заток, бухт, губ і лиманів, морів і проток, що історично належать Україні; д) обмежена лінією державного кордону частина підземних водних об'єктів, а також вод річок, озер та інших водойм, береги яких належать Україні (ст. 6 цього Закону); 2) військові кораблі, приписані до портів на території України, що перебувають під прапором України у відкритому морі, в територіальному морі або портах інших держав; 3) невійськові судна, приписані до портів на території України, що перебувають під прапором України у відкритому морі; 4) іноземні невійськові судна, що перебувають у територіальному морі чи порту України; 5) військові повітряні судна України, приписані до аеропортів на її території, які під розпізнавальним знаком України перебувають у відкритому повітряному просторі, в повітряному просторі чи на аеродромі іншої держави; 6) невійськові повітряні судна України, які приписані до аеропортів на її території і перебувають поза межами держави у відкритому повітряному просторі під розпізнавальним знаком України. Крім того, слід акцентувати увагу на те, що виділяють також об'єкти, що не є територією України, але на які за певних умов, передбачених нормами міжнародного права та законодавства України, поширюється юрисдикція і сфера застосування кримінального законодавства України, зокрема, це: континентальний шельф України; виключна (морська) економічна зона України; підводні телеграфні кабелі, трубопроводи, що проходять по дну відкритого моря; наукова станція «Академік Вернадський», розташована в Антарктиді на острові Галіндес; запущені в космос об'єкти, що належать Україні та включені відповідно до «Конвенції про реєстрацію об'єктів, що запускаються у космічний простір» від 14 січня 1975 р. відповідно до реєстру

космічних об'єктів України; території дипломатичних представництв і консульських установ України за кордоном; автомашини послів під прапором України; територія розташування військових частин України на територіях інших країн та деякі інші об'єкти.

Розглянемо загальні положення і кожен з елементів території України та їх роз'яснення в публікаціях і чинному законодавстві. Так «територія (лат. *territorium* — область, територія, від *terra* — земля) в міжнародному праві частина земної кулі (суша, води і повітряний простір над ними) та космічний простір і небесні тіла, що в ньому знаходяться. Термін використовується для визначення різних категорій земного та позаземного простору від ін. відповід. просторів певними поверхнями (кордонами), які мають той чи ін. юрид. статус і відповід. прав. режим. За видами прав. режиму Т. поділяються на три основні категорії: а) держ. територія...; б) міжнар. тер.; в) тер. зі змішаним режимом. Міжнар. Т. — це Т., яка знаходиться у заг. користуванні всіх держав і на яку не поширюється суверенітет будь-якої держави. До між нар. Т. належать відкрите море та повітряний простір над ним, Міжнародний район морського дна, Антарктика та ін. ... Т. зі змішаним режимом — це Т., на якій діють одночасно норми як міжнародного, так і нац. права прибережних держав. До складу Т. зі змішаним режимом належить прилегла зона, континентальний шельф, виключна (морська) економічна зона, міжнародні ріки, канали міжнародні морські та протоки міжнародні» [28, с. 42–43]. У той же час під поняттям «територія держави» розуміють «простір, на який поширюється суверенітет держави ... Статус такої території визначається міжнародним правом, а щодо конкретної країни — ще внутрішньодерж. (національним) правом. Т. д. фіксується кордонами д-ви. У межах Т. д. діє прав. режим, який є наслідком її тер. верховенства. Поза її межами знаходиться т.з. міжнародна територія, статус якої визначений виключно між нар. правом. До складу Т. д. входять сухопутна територія, водна територія (внутрішні морські води і територіальне море), повітр. територія (простір над сухопутною і водною територіями, умовно до космічного простору), а також підземна територія (простір під сухопутною і водною територіями до технічно доступної глибини) ... Т.д. уможливило саме існування д-ви. Проте Проте такий зв'язок між ними було визнано лише в процесі сусп. розвитку. За антич. часів д-ва розглядалась як громада (община) і не ототожнювалася з її населенням. У Давньому Римі поширеною була ідея імперіуму, згідно з якою д-ва існувала там, де була наявна її влада. ... За часів феодалізму саме за речовим правом власності на землю визначалася природа держ. влади. Територія, як і раніше, не виділялась як окр. інститут, а право феодала (насамперед абс. монарха) на відповід. простір сприймалося виключно як право власника на землю. ... Поєднання права власності на землю і повноважень на держ. владарювання певною мірою характеризувало погляди на д-ву і в наступні істор. періоди. Зокрема, прибічники ідеології природного права, розглядаючи в 16–18 ст. д-ву як союз індивідів, фактично визнавали речовий характер тер. верховенства. З поширенням теорії народного суверенітету територію почали розглядати як об'єкт права власності народу, але згодом суб'єктом такого права фактично визначили д-ву» [29, с. 56–57].

Перш за все звернемося до суші (сухопутної території). Згідно зі ст. 3 Закону України «Про державний кордон України», державний кордон України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, встановлюється: 1) на суші — по характерних точках і лініях рельєфу або ясно видимих орієнтирах [27]. Сушею є сухопутний простір у межах Державного кордону [30, с. 184]. Суша — це частина земної поверхні не покрита водами Світового океану [31, с. 318]. Сушею є сухопутна територія в межах кордону держави [32, с. 314]. М.Г. Мельніков, Р.Р. Хаснутдинов стверджують, що сухопутна територія включає в себе материкову частину держави і островів у межах кордону [33, с. 32; 34, с. 82]. М.Г. Решняк переконує, що сухопутна територія представляє собою той обсяг суші, який окреслений встановленими державними кордонами [35, с. 83].

Аналіз наведених нами поглядів стосовно суші (сухопутного простору) як складової території України дає нам можливість виокремити з них такі позитивні положення: 1) що суша — це сухопутний простір, який включає в себе материкову частину держави і островів у межах Державного кордону України; 2) цей простір встановлюється на суші — за характерними точками і лініями рельєфу або ясно видимих орієнтирах.

На підставі викладеного вище можна запропонувати таке визначення сухопутної території (суші): «Суша — це сухопутний простір, який включає в себе материкову частину держави і островів у межах Державного кордону України, що встановлюється на суші за характерними точками і лініями рельєфу або ясно видимих орієнтирах».

До одної території України відносяться внутрішні і територіальні води. З метою з'ясування цієї проблеми нам необхідно звернутися до нормативно-правової бази, термінології та існуючих поглядів щодо цього питання. Так, згідно зі ст. 8 Конвенції ООН з морського права, внутрішні води — це води, розміщені в бік берега від вихідної лінії територіального моря, які складають частину внутрішніх вод держави [36]. Коли встановлення прямої вихідної лінії за методом, передбаченим у ст. 7 цієї Конвенції, призводить до включення у внутрішні води районів, які до того не розглядалися як такі, в таких водах застосовується право мирного проходу, передбачене в цій Конвенції [36]. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про державний кордон України», до внутрішніх вод України належать: 1) морські води, розташовані в бік берега від прямих вихідних ліній, прийнятих для відліку ширини територіального моря України; 2) води портів України, обмежені лінією, яка проходить через постійні портові споруди, які найбільше виступають у бік моря; 3) води заток, бухт, губ і лиманів, гаваней і рейдів, береги яких повністю належать Україні, до прямої лінії, проведеної від берега до берега в місці, де з боку моря вперше утворюється один або кілька проходів, якщо ширина кожного з них не перевищує 24 морських миль; 4) води заток, бухт, губ і лиманів, морів і протоки, що історично належать Україні; 5) обмежена лінією державного кордону частина підземних водних об'єктів, а також вод річок, озер та інших водойм, береги яких належать Україні [27]. А.Г. Князев, Р.Р. Хаснутдинов також дотримуються подібних поглядів щодо внутрішніх вод, але лише відповідно до Федерального

закону РФ «Про внутрішні морські води, територіальне море у прилеглий зоні РФ» від 31 липня 1998 року № 155-ФЗ [21, с. 73–74; 34, с. 83–84]. М.Г. Решняк стверджує, що до внутрішніх вод держави відносяться води рік, каналів, озер та інших водойм, що знаходяться в межах державних кордонів, та уточнює перелік, посилаючись на Федеральний закон РФ від 31 липня 1998 року № 155-ФЗ [35, с. 95; 37].

Аналіз нормативно-правових актів, поглядів стосовно внутрішніх вод дає змогу виділити потрібні нам позитивні положення, а саме: що до території України (до внутрішніх вод) відносяться: а) ріки, ставки, озера, водосховища інші водойми, розміщені безпосередньо на суші; б) морські води, розміщені в сторону берега від вихідних ліній, прийнятих для відліку ширини територіального моря (територіальних вод) України; в) води портів України, обмежені лінією, що проходить через постійні портові споруди, які найбільше виступають у бік моря; г) води заток, бухт, губ і лиманів, гаваней і рейдів береги яких повністю належать Україні, до прямої лінії проведеної від берега до берега в місці, де з боку моря вперше утворюється один або декілька проходів, якщо ширина кожного з них не перевищує 24 морських миль; д) води заток, бухт, губ і лиманів, морів і проток, що історично належать Україні; ж) обмежена лінією державного кордону частина вод річок, озер та інших водойм, береги яких належать Україні. Ці ж позитивні положення є базою для визначення такої території України, як внутрішні води України.

Як нами відмічалось вище, до території України також відноситься і територіальне море (територіальні води) України. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про державний кордон України», до територіального моря України належать «прибережні морські води шириною 12 морських миль, відлічуваних від лінії найбільшого відпливу як на материк, так і на островах, що належать Україні, або від прямих вихідних ліній, які з'єднують відповідні точки. Географічні координати цих точок затверджуються в порядку, який встановлюється Кабінетом Міністрів України. В окремих випадках інша ширина територіального моря України може встановлюватись міжнародними договорами України, а при відсутності договорів — відповідно до загальновизнаних принципів і норм міжнародного права» [27]. Стосовно такої території України, як територіальне море України існують такі судження: Р.Р. Хаснутдінов заявляє, що «територіальне море — це морський пояс, що прилягає до сухопутної території або до внутрішніх морських вод, шириною 12 морських миль, відлічуваних від спеціальних вихідних ліній. Вихідними лініями, від яких відміряється ширина територіального моря є: лінія найбільшого відпливу вздовж берега, зазначена на офіційно виданих ... морських картах; пряма вихідна лінія, що з'єднує найбільш віддалені в бік моря точки островів, рифів і скель у місцях, де берегова лінія глибоко зрізана і покручена або де є впродовж берега і в безпосередній близькості до нього ланцюг островів; пряма лінія, що проводиться поперек гирла, що безпосередньо впадає в море, між точками на її берегах, що максимально виступають у море при найбільшому відпливі; пряма лінія, що не перевищує 24 морські милі, що з'єднує точки найбільшого відпливу пунктів природного входу в затоку або в протоку між островами або між островом і

материком, берега яких належать Російській Федерації; система прямих вихідних ліній довжиною більш ніж 24 морські милі, що з'єднують пункти природного входу в затоку або в протоку між островами або між островом і материком, історично належать Російській Федерації» [27, с. 85]; А.Г. Князев переконує, що «до територіальних вод (територіального моря) ... Відносяться прибережні морські води шириною 12 морських миль, відлічуваних від лінії найбільшого відпливу як на материку, так і на островах, що належать Російській Федерації. По зовнішній лінії територіальних вод проходить Державний кордон. За його межами починаються нейтральні води (нейтральне або відкрите море), що не належить жодній державі» [21, с. 74]; М.Г. Решняк стверджує, що «до території Росії відноситься і територіальне море, яке складають прибережні морські води шириною 12 морських миль, відлічуваних у відповідності до загально визнаних норм міжнародного права, законодавства Російської Федерації і міжнародних договорів нашої країни з іншими державами. За загальним правилом, 12-мильна ширина територіальних вод відлічується від лінії найбільшого відпливу як на материку, так і на островах..., або від прямих вихідних ліній, що з'єднують точки, географічні координати, затверджені Урядом...» [35, с. 83].

Варто зазначити, що існуючі точки зору і нормативно-правова база України щодо територіального моря не суперечить Конвенції ООН морського права.

До території України відносяться також надра країни — це частина земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибини, доступних для геологічного вивчення та освоєння (ст. 1 Кодексу України про надра), які знаходяться у межах державного кордону [38]. Згідно зі ст. 4 цього Кодексу, «Надра є виключною власністю Українського народу і надаються тільки у користування. Угоди або дії, які в прямій або прихованій формі порушують право власності Українського народу на надра, є недійсними. Український народ здійснює право власності на надра через Верховну Раду України, Верховну Раду Автономної Республіки Крим і місцеві ради» [38]. Тому юрисдикція України повністю поширюється на надра в межах кордонів як на територію нашої держави у випадку вчинення злочину.

До території України також належить повітряний простір України, який являє собою частину повітряної сфери, розташованої над суходолом і водною територією України, у тому числі над її територіальними водами (територіальним морем), і обмежена вертикальною поверхнею, що проходить по лінії державного кордону України [39]. Стосовно такого елемента території України, як повітряний простір існують такі погляди: одні автори розуміють, що це повітряний простір над територією держави, в тому числі над внутрішніми водами і територіальним морем (висотна межа повітряного простору взагалі не встановлена. Проте виходячи з того, що під повітряним простором прийнято розуміти атмосферу, а також згідно з міжнародно-правовими актами, висотна межа складає 100—110 км, оскільки далі починається космос) [34, с. 83]; другі автори заявляють, що під повітряним простором слід розуміти «простір над її суходотною і водною територією, в тому числі над територіальними водами держа-

ви (висота повітряного стовпа, що відноситься до території держави, на даний час не визнана нормами міжнародного права). Згідно з міжнародним звичаєм і практикою держав у сфері використання космічного простору цей кордон знаходиться в межах 100 миль над рівнем океану, оскільки є найбільш низькою висотою над землею, що дозволяє вільне орбітальне обертання космічного апарату. Кримінальна юрисдикція поширюється на повітряний простір нижче цього кордону» [21, с. 74]; треті — стверджують, що «повітряний простір — це частина земного простору, заповнена атмосферним повітрям .... це простір, який входить до складу державної та міжнародної території.... П.п. суверенний (національний).... є елементом держ. території (поряд із суходолом, надрами та водами)...» [40, с. 587].

Аналіз чинного законодавства та наведених точок зору стосовно такого елемента, як повітряний простір дає нам можливість стверджувати, що держава Україна володіє повним і виключним суверенітетом у відношенні повітряного простору України, а отже, кримінальна юрисдикція поширюється на повітряний простір у межах кордону України.

Україна поширює свою юрисдикцію і на так звані території мігруючого характеру. Так, військові кораблі, приписані до портів на території України, що перебувають під прапором України у відкритому морі, в територіальному морі або в портах інших держав, є територією України. У ст. 29 Конвенції ООН з морського права зазначається, що «Для цілей цієї Конвенції «військовий корабель» означає судно, що належить до збройних сил будь-якої держави, має зовнішні знаки, що відрізняють такі судна його національності, знаходиться під командуванням офіцера, який перебуває на службі уряду даної держави і прізвище якого занесена в відповідний список військовослужбовців або еквівалентний йому документ, і має екіпаж, підпорядкований регулярній військовій дисципліні» [36]. У ст. 32 цієї ж Конвенції зазначається, що «За винятком випадків, передбачених у підрозділі А і в статтях 30 і 31, ніщо в цій Конвенції не зачіпає імунітету військових кораблів та інших державних суден, що експлуатуються в некомерційних цілях» [36]. Таким чином, за КК України кримінальну відповідальність несе особа, яка вчинила злочин на військовому кораблі незалежно від їх знаходження. Це твердження також знаходить своє підтвердження в існуючих публікаціях [21, с. 81; 34, с. 91; 35, с. 88]. Ці ж положення стосуються військових повітряних суден України, приписаних до аеропортів на її території, які під розпізнавальним знаком України перебувають у відкритому повітряному просторі, в повітряному просторі чи на аеродромі іншої держави. Згідно зі ст. 28 Повітряного кодексу України в Україні діє об'єднана цивільно-військова система організації повітряного руху, яка забезпечує виконання завдань щодо організації використання повітряного простору України, безпечного і регулярного повітряного руху в повітряному просторі України та в повітряному просторі над відкритим морем, де відповідальність за обслуговування повітряного руху міжнародними договорами України покладена на Україну [39]. Така ж думка існує в юридичних джерелах [21, с. 81; 34, с. 91; 35, с. 88; 40, с. 66]. Таким чином, військові кораблі і військові повітряні судна визнаються територією України згідно із загальноприйнятими міжна-

родними нормами і принципами визнаються територією України, де б вони не знаходились у момент вчинення на їх борту злочину. Утім, згідно зі ст. 3 Конвенції про міжнародну цивільну авіацію 1944 р., до якої приєдналась Україна, повітряні судна, що використовуються на військовій, митній і поліцейській службах, розглядаються як державні повітряні судна і жодне державне повітряне судно Договірної держави не здійснює польоту над територією іншої держави і не робить на ній посадку, окрім як з дозволу, що надається спеціальною угодою або іншим чином, і згідно з її умовами [41].

Продовжуючи розгляд так званих територій мігруючого характеру, слід зазначити, що невійськові судна приписані до портів на території України, що перебувають під прапором України у відкритому морі, є також територією України і щодо злочинів вчинених на їх борту особами відповідальність настає за КК України. Ці положення знайшли своє підтвердження в існуючих публікаціях. Так, М.Г. Решняк стверджує, що особа, яка вчинила злочин на цивільному, пасажирському або вантажному судні, приписаному до порту держави РФ, що знаходиться у відкритому водному або повітряному просторі за межами своєї держави, підлягає кримінальній відповідальності за російським кримінальним законодавством, якщо інше не передбачене міжнародним договором РФ [35, с. 88]. Натомість стосовно злочинів, вчинених на вказаних транспортних засобах, але які знаходяться у межах територіального моря (територіальних вод) іноземної держави, діють дещо інші правила кримінальної відповідальності за їх вчинення, що регулюються ст. 12 КК РФ [35, с. 88]. А.Г. Князев та Р.Р. Хаснутдінов заявляють, що згідно із загальноприйнятими принципами і нормами міжнародного права діє правило, за яким особа, яка вчинила злочин на цивільному судні, що ходить під прапором РФ у відкритому морі, або яке перебуває в нейтральному повітряному просторі на цивільному літаку та іншому літальному апараті з розпізнавальними знаками РФ, підлягають відповідальності за КК РФ, якщо інше не передбачено міжнародним договором РФ [21, с. 81; 34, с. 90–91]. Такої ж позиції дотримується А.М. Медведев [42, с. 90]. Ці ж положення властиві й нашому вітчизняному кримінальному законодавству.

У зв'язку з розширенням сфери космічної діяльності держав, де активну участь як космічна держава бере Україна, важливо, на наше переконання, торкнутися проблеми дії закону про кримінальну відповідальність на керованих космічних об'єктах, враховуючи те, що космос і небесні тіла у ньому відносяться до території з міжнародним режимом. За означеним режимом «дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, здійснюються на благо і в інтересах всіх країн, незалежно від ступеня їх економічного або наукового розвитку, і є надбанням всього людства» (ст. 1 Договору) [43]. У міжнародному космічному праві діє принцип, прописаний у міжнародних договорах, згідно з яким під час знаходження в космічному просторі на космічний об'єкт (або його частини) та екіпаж поширюється юрисдикція держави реєстрації цього об'єкта [44, с. 591–592]. Це означає, що держава-учасниця Договору, до реєстру якої занесено об'єкт, запущений у космічний простір, зберігає юрисдикцію і контроль над таким об'єктом і над будь-яким екіпажем

цього об'єкта під час їх знаходження в космічному просторі, у тому числі і на небесному тілі (ст. 8 Договору) [43]. Мова йде про екстериторіальну юрисдикцію України, засновану на територіальному принципі дії закону про кримінальну відповідальність у просторі.

Аналіз положень Договору та інших джерел дає нам підстави вважати, що ця юрисдикція включає в себе і кримінально-правову, оскільки жодних винятків із даної юрисдикції не робиться.

Виділяють також об'єкти, що не можуть бути територією України, але на які за певних умов, передбачених нормами міжнародного права та законодавством України, поширюється юрисдикція і сфера застосування законодавства про кримінальну відповідальність України. Це стосується так званої обмеженої кримінально-правової юрисдикції України згідно з міжнародною Женевською конвенцією «Про континентальний шельф» 1958 р. [45]. У ст. 1 термін «континентальний шельф» вживається стосовно: а) до поверхні і надр морського дна підводних районів, які примикають до берега, але знаходяться поза зоною територіального моря, до глибини 200 метрів, або, за цією межею, до такого місця, до якого глибина вод, які їх покривають дозволяють розробку природних багатств цих районів; б) до поверхні і надр подібних підводних районів, що примикають до берегів островів [45]. Відповідно до ст. 76 Конвенції ООН по морському праву «Континентальний шельф прибережної держави включає в себе морське дно і надра підводних районів, що простягаються за межі його територіального моря на всьому протязі природного продовження його сухопутної території до зовнішнього кордону підводної околиці материка чи на відстань 200 морських миль від вихідних ліній, від яких відміряється ширина територіального моря, коли зовнішня межа підводної окраїни материка не має ніяких прав на таку відстань» [36]. Згідно із ст. 77 цієї Конвенції «прибережна держава здійснює над континентальним шельфом суверенні права з метою його розвідки і розробки його природних ресурсів» (п. 1) [36]. Ці права є винятковими тоді, коли прибережна держава не здійснює розвідку континентального шельфу або не розробляє його природні ресурси, ніхто не може робити цього без чітко висловленої згоди прибережної держави (п. 2) [36]. Згадані природні ресурси включають мінеральні та інші неживі ресурси морського дна і його надр, а також живі організми, що відносяться до «сидячих видів», тобто організми, які в період, коли можливий їх промисел, або які знаходяться в нерухомому стані на морському дні або під ним, або не здатні пересуватися інакше, як перебуваючи в постійному фізичному контакті з морським дном або його надрами (п. 4 ст. 77) [36]. «Права прибережної держави на континентальний шельф не зачіпають правового статусу покриваючих вод і повітряного простору над цими водами» (п. 1 ст. 78) [36]. Це означає, що кримінальне законодавство не поширюється на цей простір. Отже, виходячи з викладеного вище, можна констатувати, що дія закону про кримінальну відповідальність у просторі стосується тільки випадків учинення злочинів, пов'язаних із розвідкою континентального шельфу, розробкою його мінеральних і живих ресурсів, проведення бурових робіт, спостереженням, експлуатацією і використанням штучних островів, установок і споруд, здійсненням морських

наукових досліджень, захистом і збереженням морської фауни, прокладкою і експлуатацією підводних кабелів і трубопроводів (ст. 79 Конвенції) [36].

Крім того, до так званої обмеженої кримінально-правової юрисдикції України відноситься виключна (морська) економічна зона України. Згідно зі ст. 55 Конвенції ООН з морського права «Виключна економічна зона являє собою район, що знаходиться за межами територіального моря і прилеглий до нього, який підпадає під встановлений ... особливий правовий режим, згідно з яким права і юрисдикція прибережної держави і права та свободи інших держав регулюються відповідними положеннями цієї Конвенції» [36]. Згідно зі ст. 2 Закону України «Про виключну (морську) економічну зону України» «морські райони, зовні прилеглі до територіального моря України, включаючи райони навколо островів, що їй належать, становлять виключну (морську) економічну зону України. Ширина виключної (морської) економічної зони становить до 200 морських миль, відлічених від тих самих вихідних ліній, що і територіальне море України» [46]. Згідно зі ст. 56 Конвенції «Прибережне держава у виключній економічній зоні має: а) суверенні права з метою розвідки, розробки і збереження природних ресурсів як живих, так і неживих, в водах, що покривають морське дно, на морському дні та в його надрах, а також з метою управління цими ресурсами, і щодо інших видів діяльності по економічній розвідці та розробці зазначеної зони, таких як виробництво енергії шляхом використання води, течій і вітру; б) юрисдикцію, передбачену у відповідних положеннях цієї Конвенції, щодо: і) створення і використання штучних островів, установок і споруд; ii) морських наукових досліджень; iii) захисту і збереження морського середовища; с) інші права та обов'язки, передбачені цією Конвенцією» [36]. Згідно зі ст. 4 Закону України «Про виключну (морську) економічну зону України» «Україна у своїй виключній (морській) економічній зоні має: суверенні права щодо розвідки, розробки і збереження природних ресурсів як живих, так і неживих у водах, що покривають морське дно, на морському дні та в його надрах, а також з метою управління цими ресурсами і щодо здійснення інших видів діяльності по економічній розвідці та розробці зазначеної зони, у тому числі виробництву енергії шляхом використання води, течій і вітру...» [46]. Це означає, що дія закону про кримінальну відповідальність у просторі поширюється на випадки вчинення в межах такої зони злочинів, пов'язаних із порушенням правил: ведення рибного промислу, ведення наукових досліджень, проведення робіт і спорудження штучних островів, установок, споруд і встановлення зони безпеки навколо них, запобігання забрудненню морського середовища тощо. Натомість в інших випадках на континентальному шельфі та у виключній (морській) економічній зоні діють загальновизнані міжнародно-правові норми.

До зазначених об'єктів також відносяться підводні телеграфні кабелі та трубопроводи, що проходять по дну відкритого моря. Так, згідно зі ст. 112 Конвенції ООН з морського права «Всі держави мають право прокласти по дну відкритого моря за межами континентального шельфу підводні кабелі і трубопроводи» [36]. Виходячи з приписів ст. 113 цієї Конвенції, кожна держава приймає необхідні закони і правила, які передбачають, що є караними діян-

ня розрив або пошкодження підводного кабелю у відкритому морі яким-небудь судом, плаваючим під його прапором, або якою-небудь особою під його юрисдикцією, вчинені умисно або в силу злочинної недбалості, а рівно розрив і пошкодження трубопроводу чи високовольтного кабелю [36]. Це означає, що кримінальна юрисдикція держави України поширюється на вчинення означеного злочину у відкритому морі. Крім того, до території з обмеженою юрисдикцією відноситься станція «Академік Вернадський» на острові Галіндес групи Аргентинських островів приблизно в 5–6 км західніше Антарктичного півострова. За фактом наявності в Україні права власності на станцію виникає право володіння станцією, а також наявності сукупності всіх положень щодо використання станції та розпорядчої діяльності в межах території, на якій вона розташована [47, с. 224]. Проте зазначене право власності України на цю станцію дає змогу їй поширити на неї в повному обсязі свою суверенну владу [47, с. 224]. Це обмеження зумовлено тим, що відповідно до Договору про Антарктиду 1959 р. (п. 1 ст. IV) Антарктика є територією, на яку не може поширюватися «територіальний суверенітет» якої-небудь держави [48].

Слід звернути увагу на те, що оскільки юрисдикція у цьому випадку питання стосуються конкретно визначених елементів здійснення юрисдикції щодо персоналу, який працює на станції, то на ньому можна зупинитися. У цьому питанні можуть мати місце два види юрисдикції держави — особиста і територіальна [47, с. 225]. Слід погодитись з думкою, що в основі особистої юрисдикції як об'єкт розглядаються фізичні особи, в основі територіальної — території, на якій діють фізичні особи [47, с. 225]. Оскільки на території, на якій діють фізичні особи, які є громадянами України і яка не є державною територією України і взагалі не є територією, на яку поширюється чийсь суверенітет, видається більш прийнятним здійснення особистої юрисдикції [47, с. 225]. В основі особистої юрисдикції лежить так званий «Закон громадянства», а це означає, що для членів персоналу станції «Академік Вернадський» поширюється державна юрисдикція України [47, с. 225]. Тому кримінальна юрисдикція є персональною стосовно громадян України і визначається посадовим становищем суб'єкта права і в умовах Антарктики в кожному окремому випадку може здійснюватися державою і на практиці може мати реальну основу, коли чітко визначене коло обов'язків кожного члена персоналу станції й діють встановлені належним чином правила поведінки [47, с. 226]. Це стосується: дбайливого ставлення до екології навколишнього природного середовища (всі відходи виробничої діяльності та особистого вжитку складуються, зберігаються і відвозяться відповідно до встановленого на станції порядку); заборона заподіювати шкоду представникам тваринного світу Антарктики і рослинам; заборона ввозити в Антарктику будь-яких тварин і рослин [47, с. 226]. Крім того, цим Договором, передбачені види науково-дослідної діяльності на станції та правові межі її здійснення [49, с. 49–50].

У рамках імунітету щодо кримінальної юрисдикції традиційно виділяють: імунітет дипломатичних представництв держав (принцип дипломатичної недоторканності); імунітет міжнародних організацій і їх персоналу; імунітет глав держав і членів організаційних делегацій; імунітет спеціальних місій і консульській імунітет [50, с. 12].

Відповідно до міжнародних договорів і законодавства України іноземці, які користуються дипломатичним імунітетом, виключені з під юрисдикції судової влади України [26, с. 68]. Це є винятком із загальних правил кримінальної відповідальності на території України за її законодавством. У ч. 4 ст. 6 КК України встановлено, що питання про кримінальну відповідальність дипломатичних представників іноземних держав та інших громадян, які за законами України і міжнародними договорами, згода та обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не є підсудні у кримінальних справах судам України, в разі вчинення ними злочину на території України вирішується дипломатичним шляхом [4]. Слід акцентувати увагу на тому, що принцип дипломатичного імунітету (дипломатичної недоторканності), який закріплений у ч. 4 ст. 6 КК України, фактично вирішує проблему конкуренції норми встановленої в ч. 1 ст. 6 КК (яка передбачає відповідальність усіх осіб, що вчинили злочини на території України, за КК України), і норм, передбачених ст. 31 Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р. [51], ст. 4 Конвенції про привілеї та імунітети ООН 1946 р. [52], Віденська конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 р. [53], Віденська конвенція про представництво держави у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р. [54], Конвенція про правовий статус, привілеї та імунітетах міждержавних економічних організацій, які діють у певних сферах співробітництва 1975 р., міжнародна конвенція про недопущення і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі і дипломатичних агентів 1973 р. [55], Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні затверджено Указом Президента України від 10 червня 1993 року № 198/93 [56] на користь міжнародно-правових норм.

Слід звернути увагу на те, що в преамбулах Віденської конвенції про дипломатичні зносини, Віденської конвенції про консульські зносини та в інших конвенціях зазначається, що імунітет і привілеї надаються не для вигод окремих осіб, а з метою створення умов для нормального виконання покладених на дипломатичні, консульські представництва, офіційні делегації держав, міжнародні організації їх функцій [51; 52; 53; 54; 55; 56]. Цими нормами встановлено, що особи, які користуються імунітетами, не підлягають кримінальній відповідальності за законом місця акредитації (перебування) за злочин вчинений у цьому місці. Як правило, такі особи оголошуються персонами нон грата (*persona non grata*) і зобов'язуються покинути державу [51]. Нормами міжнародного права передбачено, що, акредитуючи, держава може відмовитися від дипломатичного та іншого імунітету, то в такому випадку винна особа підлягає кримінальній відповідальності за законом місця вчинення злочину [21, с. 96–97; 57, с. 202].

У наш час дипломатичний імунітет базується на Віденській конвенції 1961 р. про дипломатичні зносини, Положенні про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні, затвердженому Указом президента України від 10 червня 1993 року, інших нормативно-правових актах.

Як вже зазначалося, загальноприйнятим є положення, що територія дипломатичних і консульських представництв не виключається із території країни перебування і не може бути територією іншої держави, тобто ця територія залишається у межах територіального простору держави перебування [21, с. 98; 34, с. 93; 57, с. 203]. Таке становище залишається незмінним незалежно від того, чи у власності акредитуючої держави чи на правах оренди знаходиться приміщення, що займається дипломатичною місією [21, с. 98; 57, с. 203]. У той ж час «приміщення представництва недоторканні. Влада держави перебування не може вступати в ці приміщення інакше, як зі згоди представництва... Приміщення представництва, предмети їх обстановки та інше, що знаходиться в них майно, а також засоби пересування представництва користуються імунітетом від обшуку, ревізії, арешту і виконавчих дій» (ст. 22 Конвенції) [51; 56]. Дипломатичний кур'єр володіє особистою недоторканістю і не підлягає арешту і затриманню (ст. 27 Конвенції) [51]. Крім того, архіви і документи представництва недоторканні в будь-який час і незалежно від їх знаходження (ст. 24 Конвенції) [51; 56]. Також офіційна кореспонденція представництва недоторканна (такою є вся кореспонденція, що відноситься до представництва і його функціям) (ст. 27 Конвенції) [51; 56]. Повним дипломатичним імунітетом користуються: глава дипломатичного представництва в Україні (посол, посланник, повірений у справах), члени дипломатичного персоналу дипломатичного представництва, які мають дипломатичний ранг (радники, торгові представники, військові аташе, перший, другі і треті секретарі, заступники торгових представників, помічники військових аташе), також члени сімей усіх зазначених осіб, які проживають разом з ними і не є громадянами України (статті 12, 13, 14, 15, 16 Положення про дипломатичні та консульські установи іноземних держав) [56]. Це свідчить про те, що «дипломатичний агент» — голова представництва персоналу (п. е ст. 1 Конвенції) має недоторканність (ст. 29) [51]. Проте співробітники правоохоронних служб можуть зупинити дипломата при вчиненні ДТП і повідомити, що він вчинив ДТП, і це не буде порушенням недоторканності дипломата. До рангу дипломатичного агента відносяться: Надзвичайний і Повноважений Посол, Надзвичайний і Повноважений Посланник 1-го класу, Надзвичайний Посланник 2-го класу, радник 1-го класу, радник 2-го класу, перший секретар 1-го класу, перший секретар 2-го класу, другий секретар 1-го класу, другий секретар 2-го класу, третій секретар, аташе [57, с. 205]. Крім того, під дію імунітету підпадають також члени сім'ї дипломатичного агента, що проживають з ним, але якщо вони не є громадянами держави перебування (п. 1 ст. 37 Конвенції) [51].

Обмеженим дипломатичним імунітетом користуються консульські посадові особи і консульські службовці, дипломатичні кур'єри, члени адміністративно-технічного і обслуговуючого персоналу дипломатичних представництв, а також представники і службові особи міжнародних організацій, члени парламентських і урядових делегацій (ці особи не підлягають кримінальній юрисдикції України лише щодо дій вчинених ними при виконанні своїх службових обов'язків). Основними актами стосовно консульського імунітету є

Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р. [53] і Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні [56].

Консулом (генеральним консулом, консулом, віце-консулом, консульським агентом) є службова особа направляючої держави для представлення і захисту інтересів громадян і організацій цієї держави в державі перебування (акредитації) (ст. 5 Конвенції) [53]. Слід погодитися з думкою, яка викладена в опублікованих працях, що консул не представляє політичні інтереси акредитованої держави, а виражає тільки приватні інтереси осіб і організацій [53; 57, с. 206–207; 21, с. 102]. У зв'язку з цим консульський імунітет від кримінальної юрисдикції більш обмежений порівняно з дипломатичним імунітетом. Про це свідчить і те, що недоторканність консульських приміщень поширюється тільки на ту їх частину, яка використовується виключно для роботи консульської установи, а тому влади держави перебування мажуть вступати в цю частину консульських приміщень не інакше, як зі згоди голови консульської установи, призначеної ним особи і голови дипломатичного представництва держави-представника (ст. 31 Конвенції) [53]. Крім того, консульські архіви і документи недоторканні в будь-який час і незалежно від їх місця знаходження (ст. 33 Конвенції) [53], а згідно зі ст. 23 Положення ще й офіційна кореспонденція консульської установи (вся кореспонденція, що відноситься до консульської установи та її функціям ст. 35 Конвенції) є недоторканною [56; 53]. Також консульський кур'єр при виконанні своїх функцій користується особистою недоторканністю і не підлягає ні арешту, ні затриманню в якій то не було формі (ч. 5 ст. 35 Конвенції) [53].

Слід звернути увагу на те, що особиста недоторканність консульських посадових осіб проявляється в тому, що вони не підлягають кримінальній юрисдикції держави перебування у відношення дій, вчинених під час виконання консульських функцій (ч. 1 ст. 43 Конвенції та ст. 25 Положення) [53; 56]. Цих осіб не можна піддавати арешту чи попередньому ув'язненню, інакше як на підставі постанов компетентних судових властей у випадку тільки вчинення тяжких злочинів (ч. 1 ст. 41 Конвенції) [53]. Такі особи можуть бути ув'язненні в тюрму або піддані іншим формам обмеження особистої свободи, не інакше як на виконання судових постанов, що вступили в законну силу (ч. 2 ст. 41 Конвенції) [53]. У випадку арешту якого-небудь працівника консульського персоналу чи відкриття проти нього кримінального провадження держава перебування негайно повідомляє про це голову консульської установи, а у випадку коли останній сам підлягає таким мірам, то держава перебування повідомляє про це представляємо державу через дипломатичні канали (ст. 42 Конвенції) [53].

Консульський імунітет виникає з моменту вступу консула на територію держави перебування, а припиняється, коли така особа залишає цю державу (ст. 53 Конвенції) [53]. Стосовно імунітету від юрисдикції, то консульські посадові особи і консульські службовці не підлягають юрисдикції судових або адміністративних органів держави перебування у відношенні дій, які вчиняються ними при виконанні консульських функцій [53]. Це знаходить підтвер-

дження в ст. 25 Положення, що «консульські посадові особи та консульські службовці користуються імунітетом від кримінальної... Юрисдикції України..., щодо діяльності, яку вони здійснюють у межах службових обов'язків...» [56].

Імунітет міжнародних організацій і їх персоналу. Правовою базою імунітетів і привілеїв міжнародних організацій і осіб, які користуються міжнародним захистом, є статuti, численні міжнародні конвенції, угоди міжнародних організацій з державами перебування. До їх числа відноситься: Конвенція про привілеї і імунітет ООН 1946 р. [52]; Конвенція про привілеї і імунітети спеціалізованих установ 1947 р. [58]; Конвенція про припинення і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі і міжнародних агентів 1973 р. [59]; Віденська конвенція про представництво держав у їх стосунках з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р. [60]; Конвенція про безпеку персоналу ООН і зв'язаного з нею персоналу 1994 р. [61]; Конвенція про правовий статус, привілеї і імунітети міжнародних економічних організацій, діючих у певних областях співробітництва 1980 р. [62] та ін..

За загальним правилом у міжнародному праві є повна недоторканність вищих посадових осіб, приміщень, транспорту, кореспонденції, архівів міжнародних організацій (статті 3, 4, 11, 19 Конвенції) [52]. Слід звернути увагу на те, що імунітет від кримінальної юрисдикції в цьому випадку аналогічний дипломатичному імунітету (статті 3, 4, 11, 19 Конвенції) [52]. Таким імунітетом в ООН наділені Генеральний секретар ООН, його заступники, судді Міжнародного Суду ООН, судді Гаазьких трибуналів по колишній Югославії і Руанді та ін. [52; 54; 56].

На постійних представників держав при міжнародних організаціях універсального характеру поширюється імунітет аналогічний дипломатичному [60]. Голова представництва і члени представництва користуються імунітетом від кримінальної юрисдикції держави перебування (ст. 30 Конвенції) [60]. Приміщення представництва, предмети їх обстановки та інше майно, що в них знаходиться, а також засоби пересування — недоторканні (ст. 23 Конвенції), особа голови представництва і члени дипломатичного персоналу представництва недоторканні (ст. 28 Конвенції) [60]. Натомість на інших посадових осіб і обслуговуючий персонал міжнародних організацій поширюється обмежений імунітет. Зокрема, кримінальна відповідальність за законами держави перебування не настає для цих осіб за дії, вчинені ними тільки при виконання офіційних функцій [62; 60].

Імунітет спеціальних місій. На сучасному етапі відносини між державами розвиваються інтенсивно за різними напрямками міжнародного співробітництва. Так, держави обмінюються делегаціями з питань соціально-економічного, екологічного, культурного, правового, наукового, військового та іншого характеру. Правовий статус цих делегацій регламентований міжнародним і національним законодавством. Акцентуємо увагу на тому, що базовим документом в цьому питанні є міжнародна Конвенція про спеціальні місії від 8 грудня 1969 року [63]. Окрім цього, між державами укладаються двосторонні і багатосторонні угоди, договори різного рівня про статус представництв, делегацій, а

також про взаємодію правоохоронних органів з питань попередження, припинення і притягнення осіб до відповідальності при порушенні членами таких представництв законів країни перебування тощо. До числа таких угод і договорів відносяться, зокрема, Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо міжнародної торгівлі в галузі комерційних послуг із космічних запусків від 21.02.1996 [64], Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про залізничне сполучення через Державний кордон від 18.06.1993 [65], Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі культури, науки і освіти від 20.05.1997 [66], Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про допомогу у галузі правоохоронної діяльності та кримінальної юстиції від 13.03.2015 [67], Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Македонія про співробітництво в митних справах від 21.09.2007 [68].

У конвенції про спеціальні місії 1969 р. зазначаються умови направлення спеціальної місії в іншу країну (статті 2, 4, 5, 6, 7, 11 Конвенції) [63]. Так, «Держава може направляти спеціальну місію в іншу державу за згодою останньої, попередньо отриманою через дипломатичні та інші узгоджені або взаємоприйнятні канали» (ст. 2. Конвенції) [63]. Слід акцентувати увагу на тому, що тільки зі згоди приймаючої сторони делегація держави отримує статус спеціальної місії і може здійснювати функції, визначені за взаємною згодою між державою відправником і державою, що приймає (ст. 3 Конвенції) [63]. На спеціальну місію, її персонал, приміщення, транспорт, кореспонденцію поширюється такий же імунітет, що і на дипломатичних агентів. Крім того, сім'ї, що супроводжують членів місії, адміністративно-технічний персонал, а також обслуговуючий персонал, приватний обслуговуючий персонал володіють таким же імунітетом, як і у випадках з дипломатичними представництвами (статті 29–38 Конвенції) [63].

Представники держави-відправника в спеціальній місії та члени її дипломатичного персоналу користуються імунітетом від кримінальної юрисдикції приймаючої держави (ст. 31 Конвенції) [63].

Голова держави-відправника, що очолює спеціальну місію, користується в приймаючій державі або третій державі перевагами, привілеями та імунітетами, які визнаються міжнародним правом за главами держав, що відвідують іншу державу з офіційним візитом (ст. 21 Конвенції) [63]. Керівник держави володіє повним імунітетом від кримінальної юрисдикції як своєї держави, так і приймаючої держави під час перебування в посаді. З цього правила є виняток: імунітет голови держави не визнається стосовно міжнародних злочинів.

Спеціальна місія як принцип просторової дії закону про кримінальну відповідальність у просторі. Своєрідною різновидністю імунітету спеціальної місії є непоширення кримінальної юрисдикції держави перебування на певні формування направляючої сторони, які знаходяться за узгодженням з приймаючою стороною на її території (ст. 2 Конвенції «Про спеціальні місії від 8 грудня 1969 року») [63]. До таких спеціалізованих формувань відносять військові підрозділи однієї держави, які дислокуються на території держави перебування. Метою знаходження таких спеціалізованих формувань може бути: підтри-

мання порядку і громадської безпеки в державі перебування, виконання миротворчих функцій, охорона державного кордону, здійснення науково-дослідних програм, проведення космічних досліджень і т. ін. (такі функції спеціальних місій визначаються приймаючою стороною ст. 3 Конвенції) [63].

Слід звернути увагу на те, що так само, як і в інших випадках імунітетів від кримінальної юрисдикції, територія, яку займає військовий підрозділ однієї держави, залишається в територіальному просторі приймаючої держави. Проте на такій території діє за домовленістю між державами юрисдикція направляючої держави. На наше переконання, такий вид імунітету в КК України потрібно передбачити окремою нормою. Стосовно дій закону в просторі його можна було б назвати принципом спеціальної місії або спеціального режиму. Такий принцип тоді б полягав у тому, що військовослужбовці військових частин України, що дислокуються за межами України, за злочини, вчинені на території іноземної держави, несли кримінальну відповідальність за КК України, якщо інше не було передбачено міжнародним договором України.

Зазвичай при введенні військ на територію іноземної держави за домовленістю з цією державою діє юрисдикція направляючої держави. Принцип спеціальної місії означає, що військовослужбовці військових частин України, що дислокуються за межами України, за злочини, вчинені на території іноземної держави, несуть кримінальну відповідальність за КК України, якщо інше не передбачено міжнародним договором України. Згідно з домовленостями держав КК України застосовується до вказаних осіб за злочини, вчинені проти військової служби, спрямовані проти інтересів України, її громадян [63]. З даного принципу є виняток, а саме: що за всі інші злочини військовослужбовців, а також членів їх сімей несуть відповідальність за кримінальним законодавством країни перебування, тобто використовується територіальний принцип, чим забезпечується суверенітет держави перебування. За загальним правилом у таких випадках кримінальна юрисдикція приймаючої держави має обмежений характер. Цей принцип не може суперечити нормам міжнародного права.

Згідно зі ст. 31 Конвенції представники держави-відправника в спеціальній місії та члени їх дипломатичного персоналу користуються імунітетом від кримінальної юрисдикції приймаючої держави [63].

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що:

- 1) одним із проявів суверенітету держави є встановлення нею своєї кримінальної юрисдикції на власній території;
- 2) територіальна юрисдикція передбачає поширення державної влади України на всіх осіб, що знаходяться на її території (повна юрисдикція);
- 3) з територіальною юрисдикцією зв'язаний територіальний принцип і принцип дипломатичного та інших імунітетів;
- 4) під поняттям «територія держави» слід розуміти простір, на який поширюється суверенітет держави;
- 5) Україна поширює свою юрисдикцію на так звані території «мігруючого характеру» (квазітериторії);
- 6) існують об'єкти, що не можуть бути територією України, але на які за певних умов, передбачених нормами міжнародного права та законодавства

України, поширюється юрисдикція і сфера застосування законодавства про кримінальну відповідальність України (обмежена кримінальна юрисдикція України).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. — 1440 с.
2. Сучасний словник іноземних слів: Близько 20 тис. слів і сполучень / Укладачі: О.І. Скопенко, Т.В. Цимбалюк. — К. : Довіра, 2006. — 789 с.
3. *Волошин Ю.О.* Принцип / Ю.О. Волошин // Юридична енциклопедія : В 6 т. / [за ред. Ю.С. Шемшученко (голова ред. кол.) та ін.]. — К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 1998—2004. — Т. 5 — 2003. — С. 110—111.
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25/26. — Ст. 6 — 10.
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 2.
6. Шановал В.М. Суверенітет / В.М. Шановал // Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова ред. кол.) та ін. — Т. 5 — Р.С. — 2003. — С. 684—685.
7. *Акоев К.Л.* Место совершения преступления и его уголовно-правовое значение : дис. ... канд. юрид. наук; спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / К.Л. Акоев. — М. : Юрид. лит. — 1989. — 185 с.
8. *Черняк Л.Ю.* Общетеоретические проблем государственного суверенитета : автореф. дис. ... канд. юрид. наук; спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / Л.Ю. Черняк. — Челябинск, 2007. — 22 с.
9. *Ильина А.И.* Правила действия уголовного закона в пространстве (сравнительно-правовые исследования): монография / А.И. Ильина. — М. : Юрлитинформ, 2012. — 208 с.
10. *Бойцов А.И.* Уголовный закон: Субстанциональный, атрибутивный и нормативный аспекты действия : Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук в форме научного доклада / А.И. Бойцов — СПб., 1996. — 35 с.
11. *Князев А.Г.* Проблемы действия уголовного закона в пространстве : монография / А.Г. Князев — Владимир, 2006. — 136 с.
12. *Клименко Б.М.* Основные проблемы государственной территории. в международном праве : Автореф. докт. дис. / Б.М. Клименко — М., 1970. — 40 с.
13. *Галенская Л.Н.* Правовые проблемы сотрудничества государств в борьбе с преступностью / Л.Н. Галенская — Л., 1978. — 86 с.
14. *Лукашук И.И., Наумов А.В.* Международное уголовное право : Учебник / И.И. Лукашук, А.В. Наумов — М. : Спарк, 1999. — 287 с.
15. *Иногамова-Хегай Л.В.* Международное уголовное право / Л.В. Иногамова-Хегай — С.П., 2003. — 208 с.
16. *Бойцов А.И.* Действие уголовного закона во времени и пространстве. / А.И. Бойцов. — СПб. Изд-во Санкт-Петербургского университета, 1995 — 260 с.
17. Украинский Советский Энциклопедический Словарь : В 3-х т. : А.В. Кудрицкий (ответ. ред.) и др. — К. : Глав. Ред. УСЭ, 1989. — Т. 3. — 772 с.
18. Правознавство: словник термінів. За редакцією В.Г. Гончаренка. Навчальний посібник. — К. : Юрисконсульт, КНТ. — 2007. — 636 с.

19. Популярна юридична енциклопедія / Кол. авт. : В.К. Гіжевський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський (кер.) та ін. — К. : Юрінком Інтер, 2002. — 528 с.

20. *Румянцев О.Г., Додонов В.Н.* Юридический энциклопедический словарь / О.Г. Румянцев, В.Н. Додонов. — М. : ИНФРА, 1995. — 384 с.

21. *Князев А.Г.* Действие уголовного закона в пространстве : Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук за специальностью 12.00.08. — уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / Анатолий Гаврилович Князев — Ульяновск : Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Ульяновский государственный университет», 2006. — 180 с.

22. *Корнуков Н.М.* Опыт конструкции уголовного права / Н.М. Корнуков // Журн. Гражданское и уголовное право. — 1989. № 1. — С. 24—28.

23. *Сергеевский Н.Д.* Русское уголовное право. Общая часть (пособие к лекциям) (издание 4-е). — С.-Петербург, типография М.М. Стасюлевича, 1900.

24. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України № 3929-ХІІ від 04.02.1994 р. (із подальшими змінами) // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 23. — Ст. 161.

25. *Галенская Л.Н.* Правовые проблемы государства в борьбе с преступностью. / Л.Н. Галенская. — Л., — 1978. — С. 239.

26. *Борисов В.І.* Чинність закону про кримінальну відповідальність / В.І. Борисов // Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.М. Кривоченко та ін. : за ред., проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 3-тє вид., переробл. і допов. — К. : Юрінком Інтер, 2007. — С. 56 — 74.

27. Про державний кордон України: Закон України від 4 жовтня 1992 року № 1777-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 2. — Ст. 5.

28. *Савчук К.О.* Територія / К.О. Савчук // Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шамшученко (голова редкол.) та ін. — К. «Укр. енцикл.». — Т. 6. — Т-Я. — 2004. — 768 с.

29. *Шаповал В.М.* Територія держави / В.М. Шаповал // Юридична енциклопедія : В 6 Т. / Редкол. : Ю.С. Шамшученко (голова редкол.) та ін. — К., «Укр. енцикл.» / — Т. 6. — Т-Я. — 2004. — 768 с.

30. *Лукашук І.І.* Международное право. Особенная часть: учеб. для студентов юрид. фак. и вузов / И.И. Лукашук; Рос. акад. наук, Ин-т государства и права, Академ. правовой ун-т. — Изд. 3-е, перераб. и доп. — М. : Волтерс Клувер, 2005. — 544 с.

31. Украинский Советский Энциклопедический Словарь : В 3-х т. / Редкол. : А.В. Кудрицкий (ответ. ред.) и др. — К. : Глава ред УСЭ, 1989. Т. 3. — (с. 318) — 772 с.

32. *Сазонов В.Н.* Международное право : Словарь-справочник / В.Н. Додонов, В.П. Панов, О.Г. Румянцев. — М. : Инфра — М, 1997. — 368 с.

33. *Мельников М.Г.* и др. Действие уголовного закона в пространстве / М.Г. Мельников. — Рязань, 2003. — 80 с.

34. *Хаснуддинов Р.Р.* Территориальное и экстерриториальное действие уголовного закона : Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук за специальностью 12.00.08. — уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / Ренат Рафилевич Хаснуддинов. — Казань : Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Казанский государственный университет им. В. И. Ульянова — Ленина», 2007. — 183 с.

35. *Решняк М.Г.* Современные проблемы действия уголовного закона в пространстве / М.Г. Решняк. — Москва : Юрлитинформ, 2013. — 160 с.

36. Конвенція ООН по морському праву : Конвенція ратифікована Законом України № 728-XIV від 03.06.1999 // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 31. — Ст. 254.

37. О внутренних морских водах, территориальном море и прилегающей зоне Российской Федерации : Федеральный закон РФ от 31 июля 1998 г. // Собрание законодательства Российской Федерации. — 1998. — № 31. — Ст. 3833.

38. Кодекс України про надра: Закон України від 27.07.1994 № 132/94 ВД (із змінами і доповненнями від 01.06.2016) // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 36. — Ст. 340.

39. Повітряний кодекс України: Закон України від 19 травня 2011 року № 3393-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 48—49. — Ст. 536.

40. Хуторян Н.М. Повітряний простір / Н.М. Хуторян // Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шамшученко (голова редкол.) та ін. — К. : Укр. енциклопедія, 2002. — Т.4 Н-П. — С. 587—588.

41. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р. (із змінами до Конвенції на 01.10.1998 р.) // Офіційний вісник України. — 2004. — № 40. — С. 2667.

42. Медведев А.М. Пределы действия Уголовного кодекса Российской Федерации / А.М. Медведев; под ред. В.П. Кашепова. — М. : Издательство «Юридическая литература», 1998. — 140 с.

43. Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла. Договір, Міжнародний документ від 27.01.1967 // Действующее международное право. Т. 3. — М. : Московский независимый институт международного права, 1997. — С. 625—630.

44. Международное публичное право: учебник / Л.П. Ануфриева, Д.К. Бекашев, В.В. Устинов [и др.]. — 4-е изд., перераб. и доп. — М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. — 784 с.

45. Конвенція про континентальний шельф. / Женева, 29 квітня 1958 року // Відомості Верховної Ради СРСР. 1964 р., Ратифікація від 03.06.1999 — № 28.

46. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16.05.1995 р. № 162/95-ВР (із змінами внесеними станом 16.10.2014) // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 21. — Ст. 152.

47. Анцилевич Г. «Акалемік Вернадський» — Антарктична науково-дослідна станція України (міжнародно-правові аспекти статусу та діяльності) / Г. Анцилевич // Право України. — 2012. — № 3—4. С. 221—230.

48. Договір про Антарктиду 1959 р. // Офіційний вісник України. — 2005. — № 13. — Ст. 695.

49. Анцилевич Г.А. Правовой режим морских научных исследований в порядке de lege ferenda // Международно-правовой режим использования научно-исследовательских судов. — К. : Наук. думка, 1996. — С. 244—245.

50. Лукашук И.И. Иммуниет в отношении уголовной юрисдикции / И.И. Лукашук // Рос. юстиция. — 1998. — № 4. — С. 11—14.

51. Венская конвенция о дипломатических сношениях 18 апреля 1961 года // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_048.

52. Конвенция о привилегиях и иммунитетах Объединенных Наций від 13.02.1946 // «Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами», выпуск XV. — М., 1957. — С. 32—40.

53. Венская Конвенция о консульских сношениях від 24.04.1963 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_047/page2.

54. Венская конвенция о представительстве государств в их отношениях с международными организациями универсального характера від 14.03.1975. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_254.

55. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16.05.2005 // Офіційний вісник України. — 2007. — № 65. — Ст. 124.

56. Про Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні. Указ Президента України від 10.06.1993 р. № 198/93 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/198/93>.

57. *Иногамова-Хейгай Л.В.* Действие уголовного закона в пространстве / Л.В. Иногамова-Хейгай // Энциклопедия уголовного права. Т. 2. Уголовный закон. — Издание профессора Малинина. — СПб, 2005. — С. 182—260.

58. Конвенция о привилегиях и иммунитетах специализированных учреждений ООН 1947 г. // «Действующее международное право» в 3 томах, Т 1, — М. : МНИМП, — 1996. — 615—619 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_170.

59. Конвенция о предотвращении и наказании преступлений против лиц, пользующихся международной защитой, в том числе дипломатических агентов 1973 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/int_protected_persons.shtml.

60. Венская конвенция о представительстве государств в их отношениях с международными организациями универсального характера 1975 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_254/page.

61. Конвенция о безопасности персонала ООН и связанного с ней персонала 1994 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/un_personnel_safety.shtml.

62. Конвенция о правовом статусе, привилегиях и иммунитетах межгосударственных экономических организаций, действующих в определенных областях сотрудничества 1980 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/986_012.

63. Конвенція про спеціальні місії від 8 грудня 1969 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_092.

64. Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо міжнародної торгівлі в галузі комерційних послуг із космічних запусків від 21.02.1996 // Зібрання чинних міжнародних договорів України 2006 р., № 6, Книга 1, с. 188, стаття 1352 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/840_065.

65. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про залізничне сполучення через Державний кордон від 18.06.1993 // Офіційний вісник України. — 2006. — № 39. — Ст. 101.

66. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі культури, науки і освіти від 20.05.1997 // Офіційний вісник України. — 2004. — № 44. — Ст. 397.

67. Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про допомогу у галузі правоохоронної діяльності та кримінальної юстиції від 13.03.2015 // Офіційний вісник України. — 2015. — № 31. — Ст. 124.

68. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Македонія про співробітництво в митних справах від 21.09.2007 // Офіційний вісник України — 2008. — № 74. — Ст. 99.

REFERENCES

1. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / Uklad. i holov. red. V.T. Busel. — K. : Irpin : VTF «Perun», 2003. — 1440 s.
2. Suchasnyi slovnyk inozemnykh sliv: Blyzko 20 tys. sliv i spoluchen / Ukladachi: O.I. Skopenko, T.V. Tsybaliuk. — K. : Dovira, 2006. — 789 s.
3. *Voloshyn Yu.O.* Pryntsyp / Yu.O. Voloshyn // Yurydychna entsyklopediia : V 6 t. / [za red. Yu.S. Shemshuchenko (holova red. kol.) ta in.]. — K. : Vyd-vo «Ukrainska entsyklopediia» imeni M.P. Bazhana, 1998–2004. — T. 5 — 2003. — S. 110–111.
4. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 2001. — № 25/26. — St. 6 — 10.
5. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 p. № 254k/96-VR // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1996. — № 30. — St. 2.
6. *Shanoval V.M.* Suverenitet / V.M. Shanoval // Yurydychna entsyklopediia : V 6 t. / Redkol. : Yu.S. Shemshuchenko (holova red. kol.) ta in. — T. 5 — R.S. — 2003. — S. 684–685.
7. *Akoev K.L.* Mesto sovershenija prestuplenija i ego ugovovno-pravovoe znachenie : dis...kand.. jurid. nauk; spec. 12.00.08 — ugovovnoe pravo i kriminologija; ugovovno-ispolnitel'noe pravo / K.L. Akoev. — M. : Jurid. lit. — 1989. — 185 s.
8. *Chernjak L.Ju.* Obshheteoreticheskie problem gosudarstvennogo suvereniteta : avtoref. dis...kand.. jurid. nauk; spec. 12.00.08 — ugovovnoe pravo i kriminologija; ugovovno-ispolnitel'noe pravo / L.Ju. Chernjak. — Cheljabinsk, 2007. — 22 s.
9. *Il'ina A.I.* Pravila dejstvija ugovovnogo zakona v prostranstve (sravnitel'no-pravovye issledovanija): monografija / A.I. Il'ina. — M. : Jurlitinform, 2012. — 208 s.
10. *Bojcov A.I.* Ugolovnyj zakon: Substancional'nyj, atributivnyj i normativnyj aspekty dejstvija : Dissertacija na soiskanie uchenoj stepeni doktora juridicheskikh nauk v forme nauchnogo doklada / A.I. Bojcov. — SPb., 1996. — 35 s.
11. *Knjazev A.G.* Problemy dejstvija ugovovnogo zakona v prostranstve : monografija / A.G. Knjazev. — Vladimir, 2006. — 136 s.
12. *Klimenko B.M.* Osnovnye problemy gosudarstvennoj territorii. v mezhdunarodnom prave : Avtoref. dokt. dis. / B.M. Klimenko. — M., 1970. — 40 s.
13. *Galenskaja L.N.* Pravovye problemy sotrudnichestva gosudarstv v bor'be s prestupnost'ju / L.N. Galenskaja — L., 1978. — 86 s.
14. *Lukashuk I.I., Naumov A.V.* Mezhdunarodnoe ugovovnoe pravo : Uchebnik / I.I. Lukashuk, A.V. Naumov — M. : Spark, 1999. — 287 s.
15. *Inogamova-Hegaj L.V.* Mezhdunarodnoe ugovovnoe pravo / L.V. Inogamova-Hegaj — S.P. 2003 g. Juridicheskij centr. — 208 s.
16. *Bojcov A.I.* Dejstvie ugovovnogo zakona vo vremeni i prostranstve. / A.I. Bojcov. — Spb. Izd-vo Sankt-Peterburgskogo universiteta; 1995. — 260 s.
17. *Ukrainskij Sovetskij Jenciklopedicheskij Slovar'* : V 3-h t. : A.V. Kudrickij (otvet. red.) i dr. — K. : Glav. Red. USJe, 1989. — T. 3. — 772 s.
18. *Pravoznavstvo: slovnyk terminiv.* Za redaktsiieiu V.H. Honcharenka. Navchalnyi posibnyk. — K. : Yuryskonsult, KNT. — 2007. — 636 s.
19. *Populiarna yurydychna entsyklopediia* / Kol. avt. : V.K. Hizhevskiy, V.V. Holovchenko, V.S. Kovalskyi (ker.) ta in. — K. : Yurinkom Inter, 2002. — 528 s.
20. *Rumjancev O.G., Dodonov V.N.* Juridicheskij enciklopedicheskij slovar / O.G. Rumjancev, V.N. Dodonov. — M. : INFRA, 1995. — 384 s.
21. *Knjazev A.G.* Dejstvie ugovovnogo zakona v prostranstve : Dissertacija na soiskanie uchenoj stepeni kandidata juridicheskikh nauk za special'nost'ju 12.00.08. — ugovovnoe pravo i kriminologija; ugovovno-ispolnitel'noe pravo / Anatolij Gavrilovich

Knjazev — Ul'janovsk : Gosudarstvennoe obrazovatel'noe uchrezhdenie vysshego professional'nogo obrazovaniya «Ul'janovskij gosudarstvennyj universitet», 2006. — 180 s.

22. Kornukov N.M. Opyt konstrukcii ugovnogo prava / N.M. Kornukov // Zhurn. Grazhdanskoe i ugovnoe pravo — 1989. — № 1. — S. 24–28.

23. Sergeevskij N.D. Russkoe ugovnoe pravo. Obshhaja chast' (posobie k lekcijam) (izdanie 4-e). — S.-Peterburg, tipografija M.M. Stasjulevicha, 1900 g.

24. Pro pravovyi status inozemtsiv ta osib bez hromadianstva : Zakon Ukrainy № 3929-XII vid 04.02.1994 r. (iz podalshymy zminamy) // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1994. — № 23. — St. 161.

25. Galenskaja L.N. Pravovye problemy gosudarstva v bor'be s prestupnostju. / L.N. Galenskaja. — L., 1978. — S. 239.

26. Borysov V.I. Chynnist zakonu pro kryminalnu vidpovidalnist / V.I. Borysov // Kryminalne pravo Ukrainy : Zahalna chastyna : pidruchnyk / Yu.V. Baulin, V.I. Borysov, L.M. Kryvochenko ta in. : za red., prof. V.V. Stashysa, V.Ya. Tatsiia. 3-tie vyd., pererobl. i dopov. — K. : Yurinkom Inter. 2007. — S. 56 — 74.

27. Pro derzhavnyi kordon Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 4 zhovtnia 1992 r. № 1777-XII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1992. — № 2. — St. 5.

28. Savchuk K.O. Terytorii / K.O. Savchuk // Yurydychna entsyklopediia : V 6 t. / Redkol. : Yu.S. Shamshuchenko (holova redkol.) ta in. — K. : «Ukr. entsykl.». — T. 6. — T-Ya. — 2004. — 768 s.

29. Shapoval V.M. Terytorii derzhavy / V.M. Shapoval // Yurydychna entsyklopediia : V 6 T. / Redkol. : Yu.S. Shamshuchenko (holova redkol.) ta in. — K. : «Ukr. entsykl.» / — T. 6. — T-Ya, 2004. — 768 s.

30. Lukashuk I.I. Mezhdunarodnoe pravo. Osobennaja chast': ucheb. dlja studentov jurid. fak. i vuzov / I.I. Lukashuk; Ros. akad. nauk, In-t gosudarstva i prava, Akadem. pravovoj un-t. — Izd. 3-e, pererab. i dop. — M. : Volters Kluver, 2005. — 544 s.

31. Ukrainskij Sovetskij Jenciklopedicheskij Slovar' : V 3-h t. / Redkol. : A.V. Kudrickij (otvet. red.) i dr. — K. : Glava red USJe, 1989. T. 3. — 772 s.

32. Sazonov V.N. Mezhdunarodnoe pravo: Slovar'-spravochnik / V.N. Dodonov, V.P. Panov, O.G. Rumjancev. — M. : Infra — M., 1997. — 368 s.

33. Mel'nikov M.G. i dr. Dejstvie ugovnogo zakona v prostranstve / M.G. Mel'nikov. — Rjazan', 2003. — 80 s.

34. Hasnutdinov R.R. Territorial'noe i jeksterritorial'noe dejstvie ugovnogo zakona : Dissertacija na soiskanie uchenoj stepeni kandidata juridicheskikh nauk za special'nost'ju 12.00.08. — ugovnoe pravo i kriminologija; ugovno-ispolnitel'noe pravo / Renat Rafil'evich Hasnutdinov — Kazan' : Gosudarstvennoe obrazovatel'noe uchrezhdenie vysshego professional'nogo obrazovaniya «Kazanskij gosudarstvennyj universitet im. V.I. Ul'janova — Lenina», 2007. — 183 s.

35. Reshnjak M.G. Sovremennnye problemy dejstvija ugovnogo zakona v prostranstve / M.G. Reshnjak. — Moskva : Jurlitinform, 2013. — 160 s.

36. Konventsiiia OON po morskomu pravu : Konventsiiia ratyfikovana Zakonom Ukrainy № 728-XIV vid 03.06.1999 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1999. — № 31. — St. 254.

37. O vnutrennih morskikh vodah, territorial'nom more i prilegajushhej zone Rossijskoj Federacii : Federal'nyj zakon RF ot 31 ijulja 1998 g. // Sobranie zakonodatel'stva Rossijskoj Federacii. — 1998. — № 31. — St. 3833.

38. Kodeks Ukrainy pro nadra: Zakon Ukrainy vid 27.07.1994 r. № 132/94 VD (iz zminamy i dopovnenniamy vid 01.06.2016 r.) // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1994. — № 36. — St. 340.

39. Povitrianyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19 travnia 2011 r. № 3393-VI // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 2011. — № 48–49. — St. 536.

40. Khutorian N.M. Povitrianyi prostir / N.M. Khktorian // Yurydychna entsyklopediia : v 6 t. / Redkol. : Yu.S. Shamshuchenko (holova redkol.) ta in.. K. : Ukr. entsyklopediia, 2002. — T.4 N-P. — S. 587–588.

41. Konventsiiia pro mizhnarodnu tsyvilnu aviatsiiu 1944 r. (iz zminamy do Konventsii na 01.10.1998 r.) // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. — 2004. — № 40. — S. 266.

42. *Medvedev A.M.* Predely dejstvija Ugolovnoho kodeksa Rossijskoj Federacii / A.M. Medvedev; pod red. V.P. Kashepova / — M. — Izdatel'stvo «Juridicheskaja literatura». 1998. — 140 s.

43. Dohovir pro pryntsypy diialnosti derzhav po doslidzhenniu i vykorystanniu kosmichnoho prostoru, vkluchaiuchy Misiats ta inshi nebesni tila. Dohovir, Mizhnarodnyi dokument vid 27.01.1967. // Dejstvujushhee mezhdunarodnoe pravo. T. 3. — M. : Moskovskij nezavisimyj institut mezhdunarodnogo prava, 1997. — S. 625–630.

44. Mezhdunarodnoe publichnoe pravo : uchebnik / L.P. Anufrieva, D.K. Bekjashev, V.V. Ustinov [i dr.]. — 4-e izd., pererab. i dop. — M. : TK Velbi, Izd-vo Prospekt, 2005. — 784 s.

45. Konventsiiia pro kontynentalnyi shelf. / Zheneva, 29 kvitnia 1958 roku // Vidomosti Verkhovnoi Rady SSSR. 1964 r., Ratyfikatsiia vid 03.06.1999 — № 28.

46. Pro vykliuchnu (morsku) ekonomichnu zonu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.05.1995 r. № 162/95-VR (iz zminamy vnesenyi stanom 16.10.2014 r.) // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1995. — № 21. — St. 152.

47. Antsylevych H. «Akademik Vernadskiyi» — Antarktychna naukovo-doslidna stantsiia Ukrainy (mizhnarodno-pravovi aspekty statusu ta diialnosti) / H. Antsylevych // Pravo Ukrainy. — 2012. — № 3–4. — S. 221–230.

48. Dohovir pro Antarktydu 1959 r. // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. — 2005. — № 13. — St. 695.

49. *Ancelevich G.A.* Pravovoj rezhim morskikh nauchnyh issledovanij v porjadke de lega ferenda // Mezhdunarodno-pravovoj rezhim ispol'zovanija nauchno-issledovatel'skikh sudov. — K. : Nauk. dumka, — 1996. — S. 244–245.

50. *Lukashuk I.I.* Immunitet v otnoshenii ugolovnoj iurisdikcii / I.I. Lukashuk // Ros. justicija. — 1998. — № 4. — S.11–14.

51. Venskaja konvencija o diplomaticheskikh snoshenijah 18 aprelja 1961 g. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_048.

52. Konvencija o privilegijah i immunitetah Obedinennyh Nacij vid 13.02.1946 // «Sbornik dejstvujushchih dogovorov, soglashenij i konvencij, zakljuchennyh SSSR s inostrannymi gosudarstvami», vypusk XV. — M., 1957. — S. 32–40.

53. Venskaja Konvencija o konsul'skikh snoshenijah vid 24.04.1963 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_047/page2.

54. Venskaja konvencija o predstavitel'stve gosudarstv v ih otnoshenijah s mezhdunarodnymi organizacijami universal'nogo haraktera vid 14.03.1975 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_254.

55. Konventsiiia Rady Yevropy pro zapobihannia teroryzmu vid 16.05.2005 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy — 2007. — № 65. — St. 124.

56. Pro Polozhennia pro diplomatychni predstavnytstva ta konsulski ustanovy inozemnykh derzhav v Ukraini. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 10.06.1993 № 198/93 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/198/93>.

57. *Inogamova-Hejgaj L.V.* Dejstvie ugolovnoho zakona v prostranstve / L.V. Inogamova-Hejgaj // Jenciklopedija ugolovnoho prava. T. 2. Ugolovnyj zakon. — Izdanie professora Malinina. — SPb, 2005. — S. 182–260.

58. Konvencija o privilegijah i immunitetah specializirovannyh uchrezhdenijah OON 1947 g. // «Dejstvujushhee mezhdunarodnoe pravo» v 3 tomah, T 1, — M. : MNIMP, 1996. — S. 615—619 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_170/.

59. Konvencija o predotvrashhenii i nakazanii prestuplenij protiv lic, pol'zujushihhsja mezhdunarodnoj zashhitoy, v tom chisle diplomaticheskikh agentov 1973 g. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/int_protected_persons.shtml.

60. Venskaja konvencija o predstavitel'stve gosudarstv v ih otnoshenijah s mezhdunarodnymi organizacijam universal'nogo haraktera 1975 g. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_254/page.

61. Konvencija o bezopasnosti personala OON i svjazannogo s nej personala 1994 g. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/un_personnel_safety.shtml.

62. Konvencija o pravovom statuse, privilegijah i immunitetah mezhdunarodnykh jekonomicheskikh organizacij, dejstvujushchih v opredelennykh oblastjakh sotrudnichestva 1980 g. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/986_012.

63. Konventsija pro spetsialni misii vid 8 hrudnia 1969 roku [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_092.

64. Uriadom Ukrainy ta Uriadom Spoluchenykh Shtativ Ameriky shchodo mizhnarodnoi torhivli v haluzi komertsiiykh posluh iz kosmichnykh zapuskiv vid 21.02.1996 r. // Zibrannia chynnykh mizhnarodnykh dohovoriv Ukrainy 2006 r., № 6, / Knyha 1 /, stor. 188, stattia 1352 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/840_065.

65. Uhoda mizh Uriadom Ukrainy i Uriadom Respubliky Polshcha pro zaliznychno spoluchennia cherez Derzhavnyi kordon vid 18.06.1993 // Ofitsiyni visnyk Ukrainy. — 2006. — № 39. — St. 101.

66. Uhoda mizh Uriadom Ukrainy i Uriadom Respubliky Polshcha pro spivrobitnytstvo v haluzi kultury, nauky i osvity vid 20.05.1997 // Ofitsiyni visnyk Ukrainy. — 2004. — № 44. — St. 397.

67. Uhoda mizh Uriadom Ukrainy ta Uriadom Spoluchenykh Shtativ Ameriky pro dopomohu u haluzi pravookhoronnoi diialnosti ta kryminalnoi yustytzii vid 13.03.2015 // Ofitsiyni visnyk Ukrainy. — 2015. — № 31. — St. 124.

68. Uhoda mizh Kabinetom Ministriv Ukrainy ta Uriadom Respubliky Makedoniia pro spivrobitnytstvo v mytnykh spravakh vid 21.09.2007 // Ofitsiyni visnyk Ukrainy. — 2008. — № 74. — St. 99.

Ковальова Т.І. Територіальна дія закону про кримінальну відповідальність у просторі

У статті досліджуються теоретичні і прикладні положення, що стосуються територіальної дії закону про кримінальну відповідальність у просторі за кримінальним законодавством України. Автор пропонує визначення територіальної юрисдикції, аналізує повну кримінальну юрисдикцію держави та обмежену кримінальну юрисдикцію, інші визначення, які стосуються територіальної дії закону про кримінальну відповідальність у просторі.

Ключові слова: суверенітет, юрисдикція, територіальна дія закону про кримінальну відповідальність, територія держави, мігруючі об'єкти (квзітериторії), територіальне море.

Ковалева Т.И. Территориальное действие закона об уголовной ответственности в пространстве.

В статье исследуются теоретические и прикладные положения, касающиеся территориального действия закона об уголовной ответственности в пространстве по уголовному законодательству Украины. Автор предлагает определение территориальной юрисдикции, анализирует полную уголовную юрисдикцию государства и ограниченную уголовную юрисдикцию, другие определения, касающиеся территориального действия закона об уголовной ответственности в пространстве

Ключевые слова: *суверенитет, юрисдикция, территориальное действие закона об уголовной ответственности, территория государств, мигрирующие объекты (квзиторритории), территориальное море.*

Kovalova T. Territorial Scope of the Law on Criminal Responsibility in Space

The article examines the theoretical and applied provisions concerning the territorial scope of the law on criminal responsibility in space under the criminal legislation of Ukraine.

The author offers a definition of the territorial jurisdiction, analyzes the full criminal jurisdiction of the state and limited criminal jurisdiction, as well as offers other definitions relating to the territorial scope of the law on criminal responsibility in space.

Keywords: *sovereignty; jurisdiction; territorial scope of the law on criminal responsibility; state territory; migrating objects (kvaziterritories); territorial sea*

Стаття надійшла до редакції 16.03.2017.